

YEREL KALKINMA ÇALIŞMALARINDA DİJİTAL MEDYANIN ETKİ GÜCÜ

The Impact Of Digital Media In Local Development Works

Mustafa MAYDA

Dr. Öğr. Üyesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Gazetecilik Bölümü, Çanakkale.
mustafa.mayda@comu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4320-4524

Özet

Endüstri 4.0 süreci ile beraber dijitalleşmenin hayatı şekillendirmesi ile pek çok alanda kırılmalar yaşanmaktadır. İnsan yaşamına etki eden tüm alanlarda sanallaşma ile beraber dijital etkileşimin arttığı görülmektedir. Bu etkileşim görsellik üzerinden bilginin dolaşımını hızlandırarak refah seviyesini etkileyen faktörleri dönüştürmektedir. Görsellik üzerinden gelişen dijital etkileşim dijital medya zemininde kendine yer bularak kalkınma projelerinin uygulamaya yönelik süreçlerini yönlendirmektedir. Bu çalışmada konu betimsel bir şekilde ele alınarak dijital medyanın günümüz yerel kalkınma projelerinde nasıl bir rol üstlendiği incelenmeye çalışılmıştır. Özellikle dijital medyanın etkileşime açık dinamik yönü ele alınarak, yerel kalkınma çalışmalarında süreçlere nasıl katkıda bulunduğu irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Kalkınma, Dijital Medya, Kalkınma Politikaları, Dijital Etkileşim.

Gönderim tarihi: 02.08.2022

Kabul tarihi: 23.08.2022

Abstract

Along with the Industry 4.0 process, there are breaks in many areas as digitalization shapes life. It is seen that digital interaction has increased with virtualization in all areas that affect human life. This interaction accelerates the circulation of information through visuality and transforms the factors that affect the level of well-being. The digital interaction that develops through visuality thus finds its place on the digital media ground and directs the implementation-oriented processes of the development projects. In this study, the subject has been dealt with descriptively and it has been tried to examine how digital media plays a role in today's local development projects. In particular, by considering the dynamic aspect of digital media that is open to interaction, it has been tried to examine how it contributes to the processes in local development studies.

Keywords: *Local Development, Digital Media, Development Policies, Digital Interaction.*

Giriş

Kalkınma ve dijital medya kavramları günümüzde eşgüdümlü hareket eden kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Bu kavramlara bağlı olarak ülkelerin, şehirlerin, toplulukların ve bireyin dijitalleşme süreci ile beraber iletişim biçiminde hızlı bir dönüşüm olduğu görülmektedir. Özellikle dijital zeminde gerçekleşen medya üretimlerine bakıldığında, insanın günlük yaşam içerisinde sanal dünya üzerinden kendine yer bulmaya çalıştığı söylenebilir. Ekonomik, kültürel ve sosyal tüm alanlarda günümüzde birey dijitalleşme üzerinden yeni kimliklerle var olma çabası içerisine girmektedir. Bu dijital süreçler insanın toplum içerisindeki konumunu etkileyerek çok yönlü ve dinamik yeni bir dijital etkileşim çağına uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır.

Dijital verinin güç olarak tanımlandığı günümüzde, her türlü eylemin dijital dünyadan bağımsız şekilde düşünülmesi söz konusu olamamaktadır. Teknoloji kullanımına ve dijital veriye dayalı dijital

ekonomi, dijital sağlık, dijital sanat, dijital ayak izi, dijital etkileşim, dijital miras, bağlantılılık, mobilite, dijital savaş gibi pek çok yeni kavram yeni insan profili olarak tarif edilen *dijital vatandaşı* tanımlar niteliktedir. Bu kavramlar üzerinden şekillenen yenedünya da bireyin teknolojiyi kullanmadaki davranış normları dönüşerek, toplum ve yaşadığı şehir ile ilişkisinde yeni yaklaşımlar ortaya çıkarmasını gerekli kılmaktadır.¹ Yeni insan artık dijital konforu, dijital etkileşimi ve dijital ortamlı yaşam formlarını kendisinin de dâhil olduğu dijital iletişim süreçlerine aktarmaktadır. Bu bakımdan bireysel ve toplumsal kalkınma süreçlerinde işin içerisine dijital eylem süreçlerini dâhil etmek kaçınılmaz bir durumdur.

Bu çalışmada özellikle yerel kalkınma ve dijital medya ilişkisi üzerinde durulmaktadır. İlk bölümde konunun kavramsal çerçevesi ele alınarak öne çıkan kavramlar ortaya konmaya çalışılmaktadır. İkinci bölümde ise yerel kalkınma konusunda dijitalleşmenin mevcut konumu irdelenmiştir. Son bölümde ise dijital medyanın yerel kalkınmaya olan etkisi yerel, ulusal ve küresel ölçekte incelenerek dijital medyanın yerel kalkınma çalışmalarını hangi yönlerden etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Yerel Kalkınma Çalışmaları

Kalkınma çalışmaları toplumların refah seviyesinin gelişmesi ve aynı zamanda asgari standartlarda mevcut imkânların toplumun her kesimi tarafından eşit şekilde kullanılabilmesi için önem arz etmektedir. Dünya Bankasının Dünya Kalkınma Raporuna göre; kalkınma topluma fırsatlar sunması bakımından önemlidir. İnsanların eşit bir şekilde kaynaklardan yararlanabilmesi için homojen bir şekilde fırsatların ortaya konulması gerekmektedir.² Bu

¹ Tanol Türkoğlu, *Dijital Kültür*, Beyaz Yayınları, İstanbul, 2010.

² Özlem Küçük, "Dünya Bankası ve Kalkınma: Sürdürülebilir Turizm ve Dijital Platformlar", *International Journal Of Humanities and Education*, 8(17), 2022, s. 131-132.

durum bilimsel zeminde gerçekleştirilen kalkınma çalışmaları ile mümkün olmaktadır.

Yerel Kalkınma boyutunda kalkınma kavramının alt bileşenleri arasındaki ilişki belirleyici olmaktadır. Özellikle kalkınma kavramı ele alındığında bir değerler sisteminden bahsedilebilir. Bu değerler sistemde ekonomi ve çevrenin sürdürülebilir bir kalkınma için birbirine uyumlandırılması ve aralarında standartları belirlenmiş bir ilişki modelinden söz etmek gerekir (Yalçın, 2013, s. 34-35).³ Bu ilişki modelinde günümüzdeki dijital iletişim sistemleri önemli yer tutmaktadır. Çünkü günümüzde değer üretme süreçlerinin dijital zemin üzerine inşa edildiği görülmektedir.

1.1. Yerel Kalkınmanın Kavramsal Çerçevesi

Yerel kalkınma çalışmaları çerçevesinde konu kavramsal olarak ele alındığında pek çok tanımlamanın olduğu görülmektedir. Bu açıdan kalkınma, şu şekilde yedi ana başlığa ayrılmaktadır:

- İnsani Kalkınma
- Sosyal Kalkınma
- Kültürel Kalkınma
- Ekonomik Kalkınma
- Fiziki Kalkınma
- Siyasi Kalkınma
- Bölgesel Kalkınma

Yerel Kalkınma çalışmaları, "Bölgesel Kalkınma" başlığının altında değerlendirilen çalışmalar olarak öne çıkmaktadır.⁴ Bu alt başlıklar ele alındığında kalkınma kavramı; bir toplumun ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel açıdan gelişmesi ve pozitif yönde değişmesi olarak tanımlanabilir.⁵ Ayrıca kalkınma kavramı tarihsel süreç içerisinde

³ Alper Yalçın, "Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 2013, s. 34-35.

⁴ Mahir Özhan, Yücel Keser, "Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim", *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(2), 2021, s. 20.

⁵ Asmin Kavas Bilgiç, "Yerel Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü: Türkiye Üzerinden Örnek Uygulamalar", *Ege 3. Uluslararası Sosyal*

ekonomik gelişme üzerinden tanımlanıp, özellikle toplumların gelir düzeyi üzerinden değerlendirilen bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Kişi başına düşen milli gelir oranı, kalkınma kavramının bu anlamda tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır.⁶ Yerel Kalkınma kavramı ise; Bölgesel Kalkınma'nın altında yer alarak, yerel olarak yöre ve bölgelerin refah seviyesinin yükseltilerek ulusal kalkınmaya katkı sağlayıp uluslararası alanda ülkenin rekabet gücüne katkı sağlayan kalkınma süreçleri olarak tanımlanmaktadır.⁷ Bu tanım çerçevesinde kavramın dijital iletişim sistemleri zemininde güncellenerek literatürde yeni bir bakış açısı ile tanımlanması söz konusudur.

1.2. Dijital Medya Uygulamaları

Medyanın günümüzde teknoloji ile birlikte dönüştüğü düşünüldüğünde, insanın çevresi ve doğa ile iletişimde özellikle dijital medya önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya genel olarak bilginin yazılı, basılı, işitsel ve görsel olarak yayılması ve etki alanını derinleştirmesine katkı sağlayan süreçler bütünü olarak tarif edilebilir.⁸ İnsan tarafından üretilen içeriğin iletilmesi ve etkileşime sokulmasında medya üretim süreçleri etkin şekilde rol oynamaktadır.

Dijitalleşmeye bağlı olarak sanallaşmanın getirdiği yeni iletişim modelleri bu açıdan bilginin daha hızlı yayılmasına ve çeşitliliğin artmasına sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak medya üretiminde ve tüketiminde dijitalleşme tüm süreçleri etkileyerek, bireyin iletişim

Bilimler Kongresi, Ubak International Sciences Academy, İzmir, 2021, s. 71.

⁶ Serkan Cantürk, *21. Yı'da Konvansiyonel Kalkınmadan Dijital Kalkınmaya Dönüşüm ve Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınmasına Etkileri*, Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2021.

⁷ Eyüp Zengin, Mustafa Başkurt, Muharrem Es, *Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma*, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 2014, s. 104-105.

⁸ Oğuzhan Taş, *İletişim, Medya ve Kültür*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2020.

dünyasına yeni kavramların girmesini de kolaylaştırmaktadır. Bu noktada dijitalleşme bireyi önceleyerek bireysel düşünce ve bireysel eylemi küresel ölçeğe taşımaktadır. Çünkü günümüzde medya sektörüne bakıldığında, sermayenin değil bireysel özelliklerin çok daha önemli hale geldiği söylenebilir. Dijitalleşme; bireyin hayal gücünü, dijital süreçlerdeki eyleme geçme hızını ve küresel etkileşim içerisindeki konumunu güçlendirecek bir şekilde gelişmektedir.⁹ Bununla birlikte dijitalleşmeye bağlı olarak medya dünyasına hız, mobilite, bağlantılılık, hiper metin, siber güvenlik, dijital ikiz, dijital ayak izi yönetimi gibi birçok yeni kavramın dâhil olduğu görülür. İnternet teknolojisi sayesinde dijital medya bu kavramlar çerçevesinde gelişerek dönüşmektedir. İnsan artık dijital “*second life*” olarak isimlendirilen yeni bir dünyada yeni dijital kimliği ile var olma çabası içerisine girmektedir.¹⁰ Dijital medya bu açıdan insan yaşamına doğrudan etki ederek bireyin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam alanlarına müdahale etmesi söz konusudur.

Dijital medya denilince sosyal medyanın öne çıktığı görülmektedir. Sosyal medya insanın günümüzde yaşam biçimini dönüştüren en önemli medya süreçlerini kapsamakta ve bireyin iletişim dünyasını dönüştürmektedir. Sosyal medya *web 2.0* teknolojisi üzerine temellendirilen dijital uygulamalar bütünü olarak tarif edilebilir.¹¹ Bu açıdan günümüzde sosyal medya ve dijital medyanın özellikle kalkınma çalışmalarında süreçlerin merkezin yer aldığı söylenebilir. Kalkınmanın toplumun tüm katmanlarını etkilemesi için dijital medya kullanımının önemi büyüktür. Özellikle dijital medyanın “aktör ağ kuramı” olarak isimlendirilen insanın dijital iletişim

⁹ Birol Akgül, Zeynep Ayer, “Sanayi 4.0 Sürecinde Medyada Sektörel Dönüşüm”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 2018, s. 2312.

¹⁰ John Palfrey, Urs Gasser, *Doğuştan Dijital*, İKÜ Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 25.

¹¹ Filiz Aydoğan, *Endüstri 4.0 ve Dijital Medya*, Der Yayınları, İstanbul, 2019, s. 99.

dünyasındaki yeni ilişki modellerini ortaya çıkartan özelliği, bireyin toplum içerisindeki konumunu etkileyen bir özellik olarak öne çıkmaktadır.¹² Bu kuram bireyi dijital dünyada yeni bir kimlikle konumlandırmakta ve iletişim dünyasını bireyden küresele doğru yönlendirmektedir.

2. Yerel Kalkınma Çalışmalarında Dijital Medya Yapılanmaları

Yerel kalkınma çalışmalarında mevcut duruma bakıldığında, Türkiye'deki merkezi ve yerel yönetimlerin dijital medyayı kullanarak çeşitli yerel kalkınma projelerini hayata geçirdiği görülmektedir. Özellikle belediyelerin dijitalleşme sürecine paralel olarak teknoloji tabanlı pek çok yerel kalkınma çalışmasını hayata geçirerek şehrin ve beldenin refah seviyesinin yükselmesine katkı sağladıkları görülmektedir. Medyanın özellikle dijital medyanın kitleleri etkileme gücü ele alındığında, kalkınma çalışmalarında merkezi ve yerel yönetimlerin dijital medyayı kalkınma projelerinin pazarlama, tanıtım ve uygulamaya yönelik süreçlerde etkin bir şekilde kullandığı söylenebilir.¹³ Buna bağlı olarak dijital medya aktif bir şekilde toplum ile yönetim arasındaki iletişimi biçimlendirerek toplumsal etkileşimi artırmaktadır.

Dijital medya aynı zamanda şehir ve beldelerin markalaşma süreçlerinde aktif rol alarak yönetimler tarafından markalaşma projelerinde çok yönlü olarak kullanılmaktadır. Şehirlerin markalaşma süreçlerinde işlevsellik, katma değer yaratma, görünüş, katılımcılık, akıllı şehir teknolojileri ve sosyal aktivite düzeyi gibi pek çok başlıkta şehir yönetimlerinin dijital medyayı aktif bir şekilde

¹² Olcay Uçak, "Aktör Ağ Kuramı Bağlamında Otomatik Gazetecilik ve Gelecekte Gazetecileri Bekleyen Sorunlar", Olcay Uçak, *Dijital Medya ve Gazetecilik*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2018, s. 296.

¹³ Abdi Erkal, "Dijital Çağda Bağımlılık ve Modernleşme İlişkisi: Mobil Teknoloji Bağımlılığı Analizi" Olcay Uçak, *Dijital Medya ve Gazetecilik*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2018, s. 258.

kullandığı görülmektedir.¹⁴ Bu bakımdan markalaşma süreçleri ile dijital medya uygulamaları paralel hareket ederek yerel kalkınmanın sürdürülebilirliğine de katkı sunmaktadır.

2.1. Türkiye'deki Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Yerel Kalkınma Yaklaşımları

Sanayi 4.0 olarak isimlendirilen dijitalleşme sürecinde yerelden küresele doğru dijital rekabetin yoğun bir şekilde yaşandığı görülmektedir. Bu bakımdan dijitalleşmenin bireyi öncelemesinden dolayı ülkelerin teknoloji tabanlı yeni politikalar geliştirmesi ve yerel referanslı kalkınma çalışmaları ortaya koyması elzem bir durum olarak görülmektedir. Özellikle şehir ve belde yönetimlerinin dijital veriyi kullanarak veriyi dijital enformasyona dönüştürmesi ve şehrin kalkınmasında aktif şekilde kullanması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵ Bu açıdan özellikle belediyelerin vermiş oldukları hizmetlerin toplum tarafından karşılık bulması dijital veriyi doğru kullanmasına bağlı bir durumdur. Bu durumda dijital medya, veri üretimi açısından ana kaynak olarak devreye girerek refah seviyesinin ve yaşam kalitesinin artmasında yönetilebilir enformasyon kaynağı görevini üstlenmektedir.

Merkezi ve yerel yönetimlerin bölge halkının yaşam kalitesini yükseltme noktasında temel referanslara dayanan politikaları uygulamaları beklenir. Yerel kalkınma süreçlerinin başarılı bir şekilde yönetilebilmesi için yönetimlerin asgari ölçüde hizmet etmek, yurttaş odaklılık, müşteri değil vatandaş odaklılık, kamu hizmetlerinde hassasiyet, insana saygı, katılım, hukukun üstünlüğü, hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi başlıklarda faaliyette bulunmaları beklenmektedir. Bu başlıkların pratikteki uygulamalarına

¹⁴ Miray Özden, Gökmen Kantar, Sabri Çınar, "Kentsel Markalaşma Sürecinde Yerel Yönetimlerin Önemi", *Journal of Yasar University*, 16(62), 2021, s. 1005.

¹⁵ Filiz Aydoğan, "Tekno-Metalaşan ve 'Emeğe' Dönüşen Oyun", Filiz Aydoğan, *Endüstri 4.0 ve Dijital Medya*, Der Kitapevi, İstanbul, s. 60.

bakıldığında dijital veriye dayalı yeni bir yönetim anlayışının öne çıktığı görülmektedir. Bu durum yerel kalkınma çalışmalarında kendini göstererek yönetimlerin yerel aktörler (özel sektör, sivil toplum kuruluşları, yöre halkı vb.) ile beraber gerçekleştirdikleri kalkınma projelerinde kendine yer bulmaktadır. Özellikle kaymakamlıklar ve belediyelerin Kalkınma Ajansları ve Avrupa Birliği gibi kurumlar ile beraber gerçekleştirdikleri yerel kalkınma projelerinde, dijital süreçlerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Dijital medya özellikle projelerin yerel, ulusal ve uluslararası alanda pazarlanması ve projelerin sürdürülebilirliği açısından önemli rol üstlenmektedir.¹⁶ Yerel kalkınma çalışmaları yönetimler tarafından yürütülürken yerel kalkınmanın temel unsurları referans alınmaktadır.

- Fiziksel Kalkınma
- Kültürel Kalkınma
- Sosyal Kalkınma
- Ekonomik Kalkınma
- Siyasal Kalkınma
- Etkin Yönetim

Yerel kalkınmanın bu altı temel unsuru dijitalleşme ile birlikte yönetimlerin sürdürülebilir kalkınma için faaliyet gösterdikleri ana başlıklar olarak öne çıkmaktadır. Yerel kalkınmanın bu alt başlıklarının hepsinde kalkınmanın ölçülebilir, gözlemlenebilir ve sürdürülebilir olması için dijital medya süreçlerinden yararlanılmaktadır (Bilgiç, 2021, s. 73). Sosyal medya yönetimi, dijital görsel platformlar, dijital halkla ilişkiler, bulut bilişim yönetimi gibi pek çok alanda kalkınma projelerinin etkileşimli bir şekilde yönetilmese ve özellikle belediyelerin bu anlamda dijital medyayı çok daha aktif kullanması söz konusudur.

2.2. Sanayi 4.0 Sürecinde Yerel Kalkınma Yaklaşımları

Dijitalleşme süreci olarak isimlendirilen Sanayi 4.0 sürecinde, yaşamın hemen hemen tüm alanlarında hızlı bir dönüşüm söz

¹⁶ M. Özhan, Y. Keser, s. 22-23-24.

konusu olmaktadır. Teknolojiye bağılı olarak dijital okuryazarlığın ön plana çıktığı ve sanallaşmaya bağılı olarak iletişimin dijital alana kaydığı görülmektedir. Bu durum ülke, şehir ve bireylerin yeni bir bakış açısı geliştirmesini gerekli kılmaktadır. Dijital kimlikler üzerinden yeni bir konum alan dijital insan dijital şehirleri, dijital şehirler ise dijital ülkeleri inşa ederek küresel ölçekte dijital etkileşim dünyasının inşasına katkı sunmaktadır. Bu durumda insanın dünyayı okuması ve çevresi ile etkili bir iletişim süreci geliştirebilmesi için dijital cahillikten kurtulması elzem bir durumdur. Robert Berkowitz ve Michael Eisenberg'in "Bilgi Problemleri Çözümü", bu konuda aydınlatıcı bir yaklaşım olabilir. Bu yaklaşıma göre dijitalleşmeyi iyi yönetebilmek ve sürdürülebilir kalkınma için altı aşamalı çözüm aşamaları şunlardır:

- İşin tanımlanması, gereksinim duyulan bilginin belirlenmesi
- Bilgi arama stratejileri
- Tespit etme ve erişim
- Bulunan bilginin kullanılması
- Sentezleme
- Değerlendirme

Bu başlıklar dijitalleşme sürecinin öne çıkardığı hız, mobilite, veri yönetimi, siber güvenlik, bağlantılılık gibi kavramlar üzerinden okunarak, Sanayi 4.0 dijitalleşme sürecinin yaşamın tüm alanlarına etkin bir şekilde uyarlanmasına katkı sağlayabilir.¹⁷ Özellikle veri=güç yaklaşımından hareketle, Sanayi 4.0 sürecinde dijital medya üzerinden hızlı bir şekilde verinin yayıldığı görülmektedir. Bu durum özellikle kalkınmaya dayalı tüm alanlarda süreçlerin iç dinamiklerini de değiştirmektedir. Bu açıdan Sanayi 4.0 sürecindeki yerel kalkınma çalışmalarında "küresel düşün, yerel hareket et" yaklaşımından hareketle dijital platformların çok daha aktif bir şekilde kullanılması söz konusudur. Çünkü dijitalleşmede eylem yerel, etki ise küresel olabilmektedir.

¹⁷ T. Türkoğlu, s. 5.

Dijital devrim olarak da isimlendirilen Sanayi 4.0 sürecinin içyapısına bakıldığında üç başlığın öne çıktığı görülmektedir: Hız, genişlik ve derinlik, sistem etkisi. Bu başlıklara bakıldığında bu sürecin gelişmesinin üstel bir hızla gerçekleştiği söylenebilir. Bunun yanında bu dijitalleşme sürecinin etki alanının genişliği ve derinliği çok yüksek oranda seyretmekte, ekonomileri, toplumları ve bireyi çok derin bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca küresel, ulusal ve yerel ölçekte de toplumun tüm katmanlarını etkileyerek toplumları ayakta tutan tüm sistemleri bütünsel olarak dönüştürmektedir.¹⁸ Burada dijitalleşmenin bireyden küresele etki gücünü üstel hızla artırarak dünyayı bambaşka bir dünya haline getirdiği de söylenebilir.

Dijitalleşmenin toplumdaki karşılığı değerlendirildiğinde Toplum 5.0 kavramının öne çıktığı görülmektedir. Ülke yönetimlerinin dijitalleşme ile birlikte toplumları yönetmede oyunun kurallarının değiştiğini fark ederek yeni bir bakış açısı ile süreçlere yaklaştığı görülmektedir. Sanayi 4.0 süreci penceresinden Toplum 5.0 kavramının tanımına bakıldığında “dijitalleşmenin demografik, ekonomik, etik ve sosyolojik açıdan toplumun teknoloji ile ilişkisini en verimli bir şekilde kurguladığı toplumsal dönüşüm felsefesi” olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Bu tanımdan hareketle dijital toplumun kalkınmasının dijital süreçleri yönetmekten geçtiği söylenebilir. Bu açıdan dijital medya yönetimi toplumun kalkınmasında önemli bir yer tutmaktadır.

3. Dijital Medyanın Yerel Kalkınmadaki Etki Gücü

Dijital medya kültür oluşumlarını etkileyerek yeni insan profilinin şekillenmesinde etkin rol üstlenmektedir. Akgül bu konuya; “Dijital medya ortamı dijital bakış açısına ve dijital empatiye sahip yeni insan profilini (dijital yerliler) ortaya çıkarmıştır.” şeklinde

¹⁸ Klaus Schwab, *Dördüncü Sanayi Devrimi*, Optimist Kitap, İstanbul, 2017, s. 11.

¹⁹ Emin Sertaç Arı, “Süper Akıllı Toplum: Toplum 5.0”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 2021, s. 457.

yaklaşmaktadır.²⁰ Dijital yerli olarak isimlendirilen dijital çağda teknoloji ile beraber doğup büyüyen bu yeni nesil, iş hayatı ve sosyal yaşamda dijital temelli yeni bir dünya kurgulamaktadır. Dünyayı yönetecek olan bu yeni neslin dijital medya ile olan ilişkisi de çok yönlüdür. Bu açıdan toplumun refah seviyesini etkileyen tüm süreçlerde dijital yerlilerin çok daha etkin rol almaya başladığı söylenebilir.²¹ Bu durumda dijital yerlilerin kalkınma çalışmalarında iyi bir şekilde yönlendirilmesi önemli olmaktadır. Dijital medyanın bilgisayar ve internet teknolojisi ile birlikte bilginin yayılması ve kullanılmasındaki rolü göz önünde bulundurulduğunda, dijital yerlilerin teknolojiyi kullanmadaki yeteneklerinin önemli bir potansiyel olarak öne çıktığı söylenebilir.²² Bu potansiyelin özellikle kalkınma da önemli rol üstlenmesi ve ülke kalkınmasına katkı sağlayan kurum, kuruluş ve firmalarda değerlendirilmesi önemli olacaktır. Dijital yerliler ile birlikte dijital süreçlerin kalkınma çalışmalarına olan etkisi bu bakımdan çok yönlü bir boyut kazanmaktadır.

Sanayi 4.0 süreci ile beraber insan yaşamının alt başlıklarında hızlı bir dönüşüm söz konusudur. Bu dönüşüm pek çok yeni kavramı insan yaşamına dâhil ederek dijitalleşmeyi insan kimliğinin merkezine oturtmaktadır. Akgül, bu yeni kavramları; *“Birlikte çalışabilirlik kavramı, siber fiziksel sistemlerin, yani akıllı ürün ve fabrikaların, açık ağ ve anlamsal açıklamalar üzerinden birbiriyle iletişim kurabilme yeteneğini ifade etmektedir. Sanallaştırma, siber fiziksel sistemlerin üretim sürecindeki tüm fiziksel olayları*

²⁰ Birol Akgül, “Endüstri 4.0 Sürecinde Dijital Medyada Kültürel Dönüşüm”, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 2021, s. 210.

²¹ J. Palfrey, U. Gasser, s. 117.

²² Onur Akyol, Deniz Oğuzcan, “İnteraktif Sinema ve Mobil Oyun Bileşimi "Eyes Of Sky" Üzerine Bir İnceleme”, Filiz Aydoğan, *Endüstri 4.0 ve Dijital Medya*, Der Yayınları, İstanbul, 2019, s. 50.

izleyebilmesidir.” şeklinde açıklamaktadır.²³ Bu kavramların yanında özellikle internet hızının artması ve 5G teknolojisinin devreye girmesi ile yapay zekâya sahip otonom sistemlerin ön plana çıktığı da görülmektedir. Bu durum çok yönlü bir şekilde iş ve sosyal hayatı etkilemekte ve dönüştürmektedir. Yaşam kalitesinin iyileşmesi, kaynak kullanımında artan verimlilik, çevre ve doğa üzerindeki etkiler, yeni iş modellerinin ve sektörlerin doğması, öngörülebilirlik seviyesinin artması, dijital bellek ve depolama sistemlerindeki gelişmeler gibi pek çok süreçte dijital etki kendisini göstermektedir.²⁴ Dijital medyanın tüm bu süreçlerdeki etki gücünün kontrol edilebilir ve yönetilebilir olması durumu, sürdürülebilir kalkınma çalışmaları için en önemli başlıklarından birisi olarak öne çıkmaktadır.

3.1. Yerel Düzeydeki Etkisi

Dijital medyanın yerel olarak kalkınma çalışmalarına olan etkisi dijital yerlilerin süreçlere katılımları ile doğru orantılıdır. Çünkü dijital yerlilerin dijital ortam ve çevrelerde gerçekleştirdikleri eylem zemini dijital kamu olarak adlandırılmaktadır.²⁵ Dijital kamuda dijital kimlikler üzerinden yoğun bir trafik oluşturan dijital yerliler, yaşadıkları şehirdeki imkân ve hizmetleri hızlı ve teknoloji referanslı tüketme eğilimi göstermektedir. Bu durumda dijital medya kullanımı açısından yerel olarak kalkınma ve refah seviyesinin yükselmesi için gerçekleştirilen tüm faaliyetlerde dijital teknolojilerin ve medyanın kullanımı etkili olabilir.

Dijitalleşme süreci olan Sanayi 4.0’da bireyin kolektif hareket yaklaşımı dijital zemine kayarak bireyin mekân ve bir topluluk ile ilişki kurma biçimi de değişmiştir. Artık birey daha kişisel

²³ Hanife Akgül, Birol Akgül, Zeynep Ayer, “Sanayi 4.0 Sürecinde Gazetecilik Bölümü Eğitim Programı Oluşturmada Yeni Yaklaşımlar”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2018, s. 192.

²⁴ K. Schwab, s. 149.

²⁵ J. Palfrey, U. Gasser, s. 29.

davranmakta ve sanal ortamda daha çok bireysel eylemler gerçekleştirmektedir. Bu durum özellikle dijital medya üzerinden insanı “bir’den bire ve bir’den çok’a” yaklaşımı ile çok yönlü bir şekilde bağlantılandırmaktadır.²⁶ Bu bağlantı kültürü bireyin yerelden küresele hareket etme ve iş yapma biçimlerini de dönüştürmektedir. Burada “küresel düşün, yerel hareket et” anlayışının dijital süreçler üzerinden hayata geçtiği de söylenebilir.

Yerel olarak kalkınma çalışmalarında dijital medyanın özellikle şehir veya beldenin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı için kullanıldığını söylemek mümkündür. Merkezi yönetimler, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün ortaya koyduğu kalkınmaya yönelik faaliyetlerde, dijital medyanın özellikle tanıtım ve pazarlama amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Belediyelerin yönetimleri altındaki şehir ve beldelerde, iş ve sosyal hayata yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerin yöre halkında karşılık bulması, yöre halkını yapılan çalışmalar hakkında bilgilendirmek ve kalkınma projelerinin uygulamaya yönelik süreçlerinde yöre halkının desteğini almak için yoğun bir şekilde dijital medyayı kullandığı görülmektedir. Burada geleneksel medya araçlarının yanında dijital medya araçlarının çok daha yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. İşin bir diğer yönü ise; yerel yönetimlerin bürokrasi ve halkın şehir ile olan ilişkisinde dijital medyayı kullanarak yöre halkını yönetebilmesidir. Ayrıca dijital medya, şehirdeki kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon ve uyum için zemin oluşturarak hizmet ve faaliyetlerin kalkınmaya olan etkisine de katkı sağlamaktadır.²⁷ Bu açıdan dijital medya araçlarının (sosyal medya, web-siteleri, mobil uygulamalar vb.) bireyin yaşadığı şehir ve yönetimi ile olan ilişkisinde çok güçlü bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

²⁶ K. Schwab, s. 105.

²⁷ M. Özhan, Y. Keser, s. 28.

Dijital medyanın yerel olarak kalkınmaya olan diğer bir etkisi ise, “akıllı şehir” kavramı üzerinden değerlendirilebilir. Günümüzde şehirler dijital iletişim ve otomasyon sistemleri üzerinden akıllanmakta ve teknolojik olarak gelişmektedirler. Ulaşım, sağlık, turizm, doğa, mimari ve eğlence hayatı gibi şehir yaşamının tüm dinamikleri dijital otonom sistemler tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Akıllı yollar, akıllı binalar ve akıllı araçlar gibi yeni sistemler akıllı otonom şehirleri oluşturarak günümüzün dijital vatandaşının refah seviyesini teknoloji üzerinden konumlandırmasına yardımcı olmaktadır. Bu açıdan akıllı şehirlerde bireyin eylem tarzı ve yaşadığı şehri kullanma biçimi dönüşerek çok daha hızlı ve mobil bir yaşam tarzı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönüşümdeki tüm etkileşimde dijital medya süreçleri yöneten ve yönlendiren bir pozisyondadır. Şehirlerin dijitalleşmesi ve akıllanması aynı zamanda ulusal ve uluslararası alanda şehir ve beldelerin konumunu da etkileyerek kalkınmanın ulusal ve uluslararası boyutuna da katkı sunmaktadır.

3.2. Ulusal Düzeydeki Etkisi

Ülkelerin ve hükümetlerin dijitalleşme sürecinde halkı yönetebilme ve yönlendirebilme noktasında dijital teknolojiden en üst seviyede yararlandıkları görülmektedir. Dijitalleşmenin bireyi öncelemesi ile birlikte otorite kontrolün devletten ve yerleşik kurumlardan çıkarak gevşek ağlara ve sanal ortamlara kaydığını fark etmektedir.²⁸ Bu durum özellikle hükümetler açısından halkın yönetilebilmesi için paradigma değişimine gidilmesini zorunlu kılmaktadır. Artık oyunun kuralları birey lehine gelişmekte, devlet otoritesi etkinliğini çok yönlü dijital aktörlere bırakmaktadır. Bu durum kalkınma politikalarında devlet otoritesinin konumunu da değiştirerek politikaların uygulanmasında dijital vatandaş süreçlerin merkezine yerleştirmektedir. Bu değişimin kontrol edilebilmesi açısından dijital medya çok önemli bir etkiye sahip olup, özellikle kalkınmanın

²⁸ K. Schwab, s. 77.

ulusal düzeyde tabana yayılmasında önemli görevler üstlenmektedir.

Başka bir çerçeveden ulusal düzeyde dijital medyanın yerel kalkınmaya olan etkisine bakıldığında, otoritenin toplumsal açıdan dijitalleşme ile ortaya çıkan yeni eğilimleri kontrol altına alması gerektiği görülmektedir. Hacktivism (web sitelerinin yasadışı engellenmesi) , Klktivizm (dijital ortam aktivistliği) ve Slaktivizm (dijital eylem yanlılığı) gibi bireyin dijital dünyada maruz kaldığı yeni eğilimler, bireyin toplum ve yaşadığı ülke ile olan ilişkisini de dönüştürmektedir.²⁹ Bu yeni dijital akımlar aynı zamanda bireyin ulusal ve küresel olarak eylemde bulunma süreçlerini de etkilemektedir. Bu akımların dijital medya zemininde geliştiği ve bireyle sanal ortamlarda temas kurduğu düşünüldüğünde, kalkınma çalışmalarında dijital medyanın ne kadar stratejik bir konumda olduğu anlaşılacaktır.

Ulusal düzeyde yerel kalkınma çalışmalarının sürdürülebilir olması için üç temel faktörün birbiri ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan ekonomi, çevre ve toplum/kültür'ün birbirlerini etkileme düzeyleri ve temas noktaları ortaya konulduğunda, günümüzde dijital medyanın bu tabloda bağlayıcı bir pozisyonda olduğu görülür.³⁰ Bu açıdan bireyin toplum içerisinde ortaya koyduğu eylem biçimleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde dijital zeminde kendisine yer bulmaktadır. Bu durumda kalkınma adına ortaya konan tüm çalışmalarda dijital medyanın avantajlarından (hız, bireysellik, mobilite, etkileşim gücü, bağlantılılık vb.) yararlanmak sürdürülebilirlik açısından da önemli olmaktadır.

²⁹ Bilginer Kucur, "Aktivism, Yeni Medya ve Dijital Aktivism", Erhan Eroğlu, Birgöl Taşdelen, *Dijital Çağda İletişim Çalışmaları ve Medya Araştırmaları*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2020, s. 129-130.

³⁰ Çiğdem Koşar Taş, Sibel Örk Özel, Dilek Veysikarani, "Dijital Ekonominin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Üzerine Etkisi: Avrupa Birliği Ülkeleri İçin Bir İnceleme", *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 2021, 59.

Şehir ve beldelerin ulusal düzeyde aralarında bir rekabet söz konusudur. Bu rekabet özellikle şehirlerin markalaşma süreçlerinde kendini göstererek, ulusal düzeyde yerel yönetimlerin bu yarışta aktif rol almalarını gerekli kılmaktadır.³¹ Ulusal rekabette yerel yönetimler özellikle dijital iletişim araçlarını kullanarak, istihdam, turizm, eğitim ve kültürel faaliyet gibi alanlarda ortaya koydukları projelerin tanıtımını ve pazarlamasını yapmaktadırlar. Bu durumda bir yerel yönetim dijital iletişim sistemlerini ne kadar aktif kullanırsa ulusal yarışta o derece avantajlı duruma geçmektedir. Ayrıca şehir ve beldelerin ulusal rekabetteki performansları aynı zamanda küresel rekabete de katkı sağlayarak küresel ölçekte şehirlerin yabancı şehirler ile olan ilişkisini de dönüştürmektedir.

3.3. Uluslararası Düzeydeki Etkisi

Dijital bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde, bilginin küresel trafikteki hızı artmış ve bilginin uluslararası ilişkilerdeki kullanılma biçiminde önemli değişiklikler olmuştur. İnternet teknolojisi ile beraber aynı zamanda küresel ölçekte bilgi üretiminde ve çeşitlenmede üstel bir artış söz konusudur. Ülkeler ve devletler bireyden küresele doğru gerçekleşen bu süreci iyi yönetme çabası içerisine girmektedirler. Günümüzde bilgi arzının çok yüksek olması bilgi kalitesi sorununu da ortaya çıkarmaktadır.³² Üretilen bilginin büyük bir bölümü dijital ortamlar tarafından üretildiğinden, bunun kontrolü ve yönetilmesi çok yönlü politikaların hayata geçmesine bağlı bir durumdur. Bu bakımdan bilgi kalitesinin toplumun dinamiklerini etkileme gücü günümüzde çok yönlü hale gelerek oyunun kurallarının değiştiği görülmektedir. Çünkü bireysel olarak ortaya konan bir eylem küresel ölçekte etkisini gösterebilmekte, Twitter gibi bir sosyal medya platformunda paylaşılan bir içerik dünyanın pek çok yerinde toplumları harekete geçirebilmektedir. Bu örnek üzerinden anlaşılacağı üzere bireysel dijital

³¹ M. Özden, G. Kantar, S. Çınar, s. 1008.

³² J. Palfrey, U. Gasser, s. 143.

eylem küresel bir eyleme dönüşerek küresel etkileşimin içerisine dâhil olabilmektedir.

Yerel kalkınma açısından ise bireysel veya kurumsal zeminde gerçekleştirilen tüm faaliyetlerde süreçlerin içerisine dijital medyayı dâhil etmek bir zorunluluktur. Küresel düzeyde artık şehirler ve beldeler rekabete katılarak küresel pastadan pay alma çabası içerisine girmektedir. Yerelden küresele doğru rekabeti direkt etkileme gücüne sahip olan şehirler doğrudan kendilerini küresel pazarda aktör olarak konumlandırabilmektedir. Bu durumun ortaya çıkması için ise bilimsel zeminde iyi hazırlanmış dijital iletişim sistem ve yaklaşımlarının ortaya konması gerekmektedir. Günümüzde bir şehir refah seviyesini merkezi otoriteye bağlı kalmadan bağımsız bir şekilde yükseltebilir veya kendisini küresel ölçekteki yarışa dâhil edebilir. Tüm bunların olabilmesi için şehir ve beldeler dijital vatandaşlarının bireyselden küresele eyleme geçme gücünden faydalanarak dijital medyanın küresel iletişimdeki rolünü iyi kullanmaları gerekmektedir. Çünkü günümüzde gelişmiş dijital ekonomilere sahip ülkelere bakıldığında, küresel düşünüp yerel hareket eden bireylerin oluşturduğu inovasyona dayalı teknoloji şirketlerinin ekonomisini oluşturduğu ülkeler olduğu görülmektedir (Schwab, 2017, s. 84).³³ Bu durumda yerelde bireyin desteklenerek ulusal ve küresel ölçekte bir etki yaratmak, aynı zamanda kalkınmayı tabandan tavana yaymak için dijital bir bakış açısına sahip olmak önemli olmaktadır.

Yerel kalkınma çalışmalarında dijital medyanın aktif bir şekilde kullanılması ile oluşan küresel etki aynı zamanda ülkenin tanıtımı içinde önemli olabilmektedir. Yerel olarak paylaşılan bir içerik küresel olarak bir etki yaratabileceğinden, bireysel veya kurumsal olarak yapılan herhangi bir dijital paylaşım ülke tanıtımına katkı sağlayabilir. Şehirlerin dijital medyayı kullanarak bağımsız olarak yaptıkları tanıtım içerikleri özellikle ülke turizmini ve ekonomisini

³³ K. Schwab, s. 84.

de pozitif yönde etkileyebilmektedir. Burada dijitalin hızı ve küresel alandaki etki gücü avantaj sağlayarak, yerel olarak üretilmiş dijital bir içeriğin uluslararası arenada ülke tanıtımına katkı sağladığı da söylenebilir. Ayrıca yerel kalkınma ulusal kalkınmayı tetikleyerek ülkenin uluslararası alanda rekabet gücüne katkı sağlayıp küresel etkiye sahip süreçler bütünü olarak görev yapmaktadır.

Sonuç

Dijitalleşme süreci ile birlikte kalkınma çalışmalarında paradigma değişikliği yaşanmakta olup özellikle dijital medyanın kalkınma ile olan ilişkisinde yeni yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir. Özellikle yerel kalkınma alanında sanal platformlar yoğun bir şekilde kullanılarak, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde dijital etkileşim içerisinde bir pozisyon alınmaya çalışılmaktadır. Şehirler ve beldelerin bu süreçte yerelden küresele doğru hareket ettiği söylenebilir. Özellikle yerel kalkınma çalışmaları kapsamında yerel yönetimlerin dijital dünyayı aktif bir şekilde kullanarak, buldukları bölgenin kalkınmasına yönelik çok yönlü faaliyetlerde buldukları da görülmektedir.

Sanayi 4.0 olarak isimlendirilen küresel ölçekte tüm dünyayı etkileyen dijitalleşme sürecinde, veri güç olarak öne çıkmaktadır. Günümüz petrolünün veri olduğu yaklaşımından hareketle, doğru verinin işlenerek kalkınma çalışmalarında kullanılması, ülke ve şehirlerin refah seviyesinin yükselmesi için kullanılacak bilgiye dönüştürülmesi, dijital bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. Artık sosyal medya platformundan atılan herhangi bir mesaj veya görsel kurguya sahip bir içerik küresel ölçekte bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu durum bireyden küresele doğru dijital etkileşimi derinleştirerek bilginin küresel ölçekte dolaşım hızını da artırmaktadır. Kalkınma açısından dijital süreçlerin doğurduğu bu etkileşim gücü, yerel, ulusal ve uluslararası zeminde kendisine yer bulmaktadır. Özellikle dijital medyanın getirmiş olduğu avantajlar (hız, mobilite, bağlantılılık, bireyselleşme, etki derinliği vb.) değerlendirildiğinde, bir bölgenin kalkınması için gerekli tüm

faaliyet başlıklarının dijital iletişim süreçleri ile kurgulanması gerekmektedir. Çünkü “küresel düşün, yerel hareket et” ilkesi üzerinden bireyin yaşadığı şehir ile ilişkisini artık dijital sistemler üzerinden gerçekleştirdiği görülmektedir. Tüm dünyada artık akıllı şehir kavramının öne çıktığı ve otonom şehir sistemlerinin önemli ölçüde toplumun yaşam biçimini şekillendirdiği görülmektedir. Bu durumda bireysel veya kurumsal olarak ortaya konan kalkınmaya yönelik tüm faaliyetler, dijital iletişim zemininde değerlendirilip kurgulanmalıdır.

Yerel kalkınma çalışmalarının şehir ve beldelerin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımına ve pazarlanmasına katkısı çok büyüktür. Artık şehirler ve beldeler birbirleri ile yarışmakta ve hem ticari hem de kültürel açıdan rekabet içerisine girmektedirler. Bu durum yerel kalkınma çalışmalarını çok daha stratejik bir konuma getirerek ülke kalkınmasını da etkileyebilecek bir seviyeye taşımaktadır. Burada özellikle yerel kalkınma çalışmalarında dijital medya kullanımına yönelik yeni yaklaşımların ve bazı standartların geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle yerel kalkınma çalışmalarını fonlayan kurum ve kuruluşların proje süreçlerinde dijital medya ile ilgili çok daha kapsamlı yeni başlıklar açmaları etkili olabilir. Çalışmalarda dijital medyanın ulusal ve küresel etkisini artırmak için proje föylerine Dijital Medya Kullanım Puantaj Modülü gibi yeni modüller eklenebilir. Ayrıca yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği yerel kalkınma çalışmalarında, yöre halkının dijital medya üzerinden projelere katkı verebilmelerini sağlayacak yeni dijital iletişim araçlarının kullanımını artıracak modellerin geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü bireysel eylemin yerel eyleme dönüşerek kalkınmaya katkı sağlayacak bir yapının ortaya çıkması gerekmektedir. Bunun yanında yerel medyanın kalkınma çalışmalarında çok daha aktif yer almasını sağlayacak çeşitli yaklaşımların geliştirilmesi söz konusu olabilir. Özellikle fon sağlayan kurum ve kuruluşların, yerel kalkınma çalışmalarında bölgede faaliyet gösteren yerel dijital medyanın gücünden yararlanmak amacı ile teşvik edici yeni modeller ortaya koyması etki

olabilir. Bununla birlikte, yerel kalkınmanın temel aktörlerinden olan bölgedeki üniversite ve eğitim kurumlarının dijital medyadaki faaliyetlerinin kalkınma çalışmalarında çok daha aktif bir şekilde yer alması sağlanıp kalkınma açısından ulusal ve küresel ölçekte etkileşimin artması sağlanabilir. Ayrıca şehir ve beldelerin somut ve somut olmayan değerleri içerisinde öne çıkan değerlerin, dijital iletişim normları üzerinden yeni bir dijital bakış açısı ile değerlendirilerek o değere özel dijital medya yönetim süreçlerinin kurgulanması da önemli katkılar sağlayabilir.

Sonuç olarak, yerel kalkınma çalışmalarının günümüzde dijital iletişim teknolojisine bağlı sistemler ile varlığını sürdürebileceği görülmektedir. Bu durumda dijital medyanın bireyden başlayarak şehir ve ülkelerin geleceğinde çok daha aktif bir şekilde rol alacağı ve dijitalleşme süreci boyunca gelecekte de kalkınmanın alt bileşenleri ile temas noktalarını artıracığı öngörülebilir.

Kaynakça

- Akgül, B. (2021). Endüstri 4.0 Sürecinde Dijital Medyada Kültürel Dönüşüm. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 206-224.
- Akgül, B., Ayer, Z. (2018). Sanayi 4.0 Sürecinde Medyada Sektörel Dönüşüm. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 2310-2327.
- Akgül, H., Akgül, B. ve Ayer, Z. (2018). Sanayi 4.0 Sürecinde Gazetecilik Bölümü Eğitim Programı Oluşturmada Yeni Yaklaşımlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 190-197.
- Akyol, O., Oğuzcan, D. (2019). İnteraktif Sinema ve Mobil Oyun Bileşimi "Eyes Of Sky" Üzerine Bir İnceleme. F. Aydoğan içinde, *Endüstri 4.0 ve Dijital Medya* (s. 54). İstanbul: Der Yayınları.
- Arı, E. S. (2021). Süper Akıllı Toplum: Toplum 5.0. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 455-479.
- Aydoğan, F. (2019). Tekno-Metalaşan ve "Emeğe" Dönüşen Oyun. F. Aydoğan içinde, *Endüstri 4.0 ve Dijital Medya* (s. 60). İstanbul: Der Kitapevi.

- Bilgiç, A. K. (2021). Yerel Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü: Türkiye Üzerinden Örnek Uygulamalar. *Ege 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* (s. 72-73). İzmir: Ubak International Sciences Academy.
- Cantürk, S. (2021). 21. YY'da Konvansiyonel Kalkınmadan Dijital Kalkınmaya Dönüşüm ve Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınmasına Etkileri. 8. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Erkal, A. (2018). Dijital Çağda Bağımlılık ve Modernleşme İlişkisi: Mobil Teknoloji Bağımlılığı Analizi. O. Uçak içinde, *Dijital Medya ve Gazetecilik* (s. 258). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Korver, s. G. (2019). Kullanmak ya da Kullanmamak? X Kuşağının Sosyal Medyadaki Dijital Mahremiyeti. F. Aydoğan içinde, *Endüstri 4.0 ve Dijital Medya* (s. 99). İstanbul: Der Yayınları.
- Kucur, A. B. (2020). Aktivizm, Yeni Medya ve Dijital Aktivizm. E. Eroğlu, & B. Taşdelen içinde, *Dijital Çağda İletişim Çalışmaları ve Medya Araştırmaları* (s. 129). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Küçük, Ö. (2022). Dünya Bankası ve Kalkınma: Sürdürülebilir Turizm ve Dijital Platformlar. *International Journal Of Humanities and Education*, 8(17), 120-152.
- Özden, M., Kantar, G. ve Çınar, S. (2021). Kentsel Markalaşma Sürecinde Yerel Yönetimlerin Önemi. *Journal of Yasar University*, 16(62), 1005-1021.
- Özhan, M., Keser, Y. (2021). Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(2), 19-36.
- Palfrey, J., Gasser, U. (2017). *Doğuştan Dijital*. İstanbul: İKÜ Yayınevi.
- Schwab, K. (2017). *Dördüncü Sanayi Devrimi*. İstanbul: Optimist Kitap.
- Taş, Ç. K., Özel, S. Ö., ve Veysikarani, D. (2021). Dijital Ekonominin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Üzerine Etkisi: Avrupa Birliği Ülkeleri İçin Bir İnceleme. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 59.
- Taş, O. (2020). *İletişim, Medya ve Kültür*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Türkoğlu, T. (2010). *Dijital Kültür*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Uçak, O. (2018). Aktör Ağ Kuramı Bağlamında Otomatik Gazetecilik ve Gelecekte Gazetecileri Bekleyen Sorunlar. O. Uçak içinde, *Dijital Medya ve Gazetecilik* (s. 296). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Yalçın, A. (2013). Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 32-41.
- Zengin, E., Başkurt, M. ve Es, M. (2014). Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 104-105.